

CASTRUL ȘI TERMELE DE LA VOINEȘTI [COMUNA LEREȘTI, JUDEȚUL ARGEȘ]

AUTORI:

Constantin C. Petolescu
Institutul de Arheologie
„Vasile Pârvan”, București

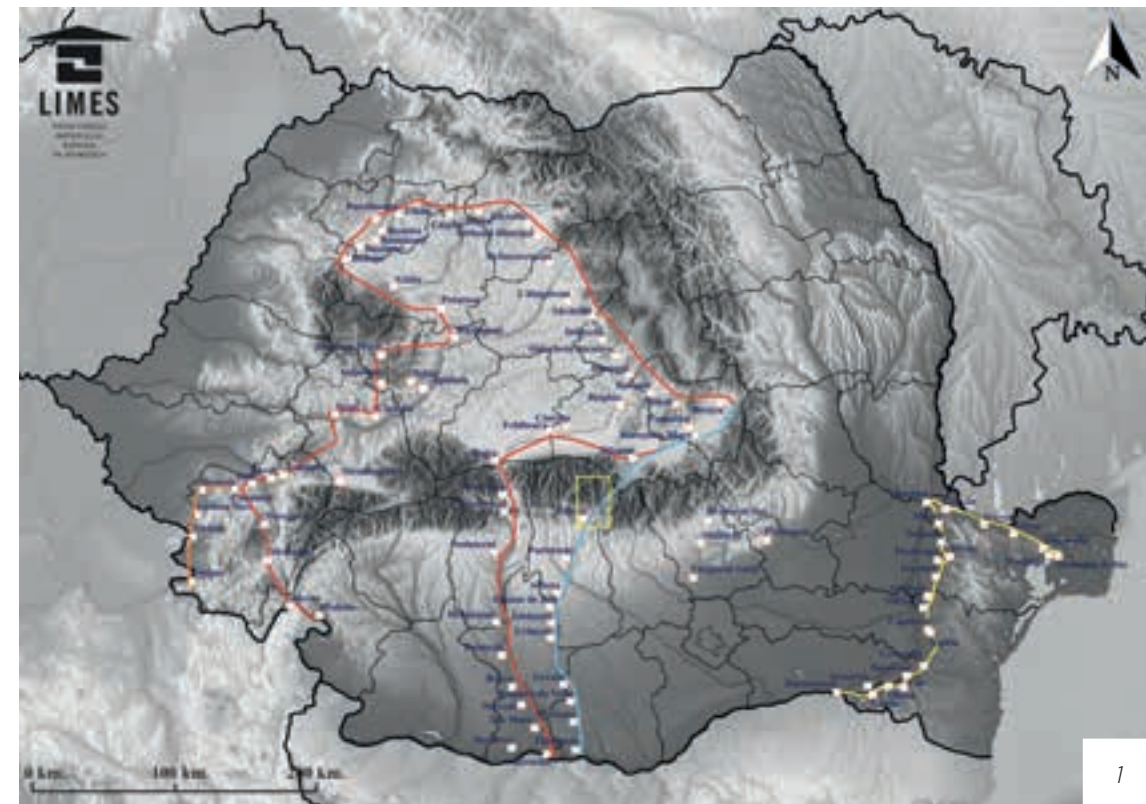
Florian Matei-Popescu
Institutul de Arheologie
„Vasile Pârvan”, București

Ion Dumitrescu
Muzeul Județean Argeș, Pitești

Obiectivele sunt situate pe platoul de la est de satul Voinești (com. Lerești, jud. Argeș), în punctul cunoscut ca „Malul lui Cocoș” – „Măilătoaia”. Din punct de vedere geografic, zona se găsește la intrarea în Pasul Rucăr-Bran.

Aici se întâlnesc două rute de circulație importante. Una care urcă pe valea Râului Târgului și cealaltă pe cursul Dâmboviței, aceasta din urmă fiind controlată, anterior cuceririi romane, de importanta așezare dacică fortificată de la Cetățeni (satul Valea Cetății, com. Cetățeni, jud. Argeș) **IMAGINEA 1**.

La nord de satul Voinești, valea Râului Târgului se închide, accesul fiind posibil pe valea Argeșului. Nu departe de satul Nămăești, și această rută se închide, singura cale de a pătrunde în trecătoare rămânând valea Dâmboviței, prin culoarul îngust săpat de râu în zona satului Dragoslavele. La Rucăr, culoarul se deschide în depresiunea Câmpul Rucărului, dar accesul este restrâns la o singură rută: valea Râușorului (prin depresiune) → Culmea Pleșii → valea Dâmboviței (ocolește Cheile Mari ale Dâmboviței). Nici în porțiunea dintre valea Dâmboviței și Drumul Carului, relieful nu oferă soluții alternative de acces, drumul urmând curbele de nivel și apoi culmea Dealului Carului, pe care o străbate și șoseaua modernă. Din Drumul Carului, accesul poate fi făcut din nou pe mai multe căi: pe valea Turcului (prin Pasul Bran) sau pe valea Zărneștilor (ruta mai dificilă) **IMAGINEA 2**.

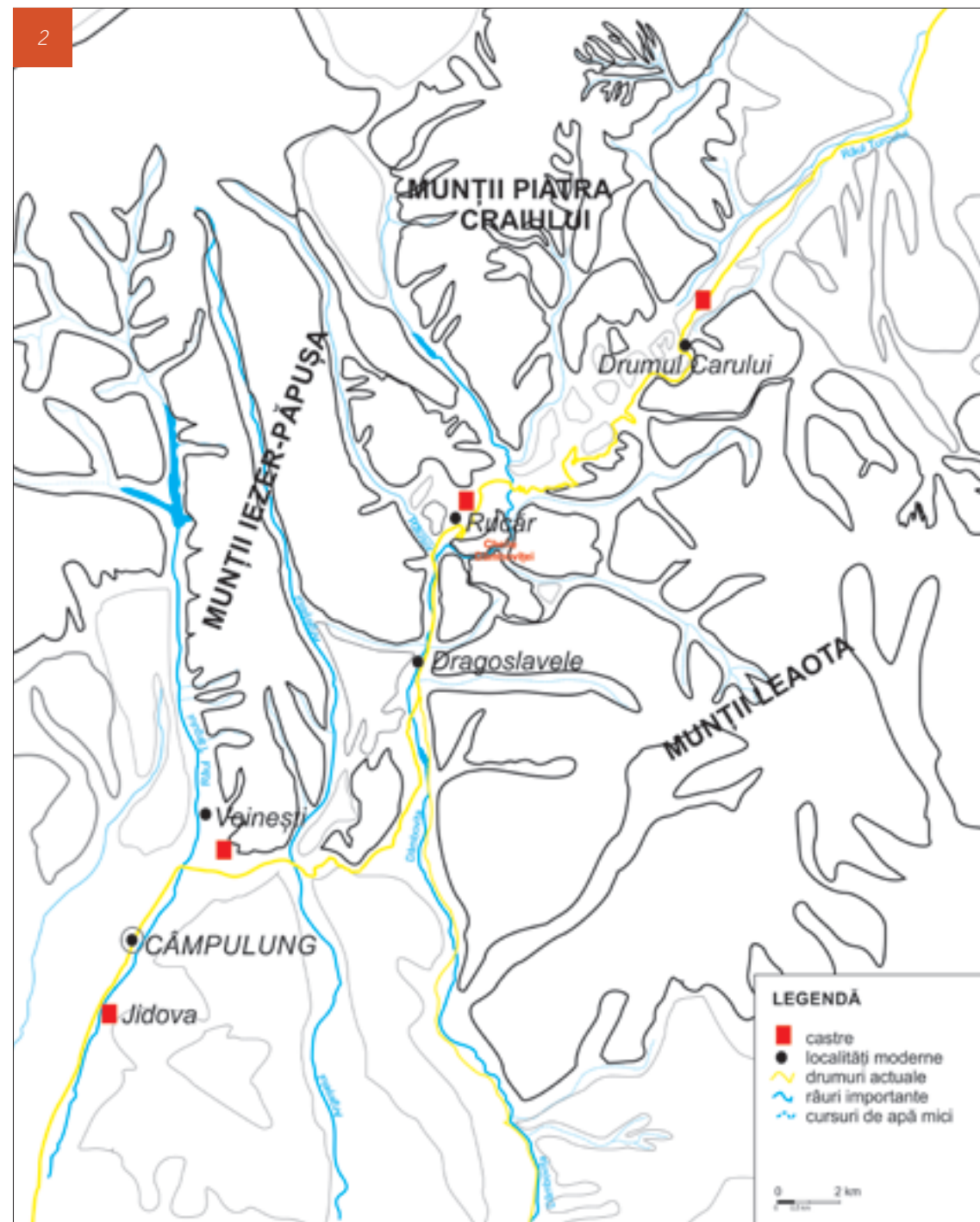
Fortificațiile amplasate de romani în Pasul Rucăr-Bran au ținut seamă de posibilitățile de acces pe care această trecătoare le oferea. Astfel, cel mai probabil la începutul secolului al II-lea p.Chr., au fost ridicate: pe valea râului Târgului, un *castellum* (65 x 60 m) la Câmpulung - „Jidova” (aflat la 300 m sud de castrul de piatră) și un castru la Voinești. Ele se află la o distanță de circa 12 km unul față de celălalt. În depresiunea Câmpul Rucărului, la circa 16 km nord-est de Voinești, în aceeași perioadă, a fost construit un *castellum* cu dimensiuni aproximativ similare celui de la Jidova (circa 60 x 45 m). Un alt *castellum* a funcționat și la Drumul Carului, în punctul „La Cetățuie” (la circa 16 km nord-est de Rucăr). Totuși acesta pare să fie însă contemporan cu fortificațiile de pe linia transalutană [secolul al III-lea p.Chr.].

Poziția castrului de la Voinești oferea posibilitatea controlului, atât al drumului care urca pe valea Râului Târgului, cât și a zonei de la est de Voinești, unde dealurile capătă aspectul unor platforme și nu pun probleme de comunicație.

În teren, castrul de la Voinești ocupă partea de vest a platoului „Malul lui Cocoș” – „Măilătoaia”. La nord și la vest, platoul este tăiat de Valea Redei, care a și distrus o parte din castru. Termele sunt dispuse la 40 m sud-est de castru, către marginea sudică a platoului, spre satul Voinești (strada Roman).

Prezența unor vestigii din epoca romană la Voinești (punctul „Malul lui Cocoș”) a fost semnalată în 1969 de către învățătorul C. Becleanu și profesorul de istorie Marin Bădescu de la Școala Voinești. Acesta din urmă a efectuat și unele cercetări de suprafață. Un prim sondaj de verificare au executat la terme, în 1973, Vlad Zirra (IAB) și Flaminu Mărtzu (MMC). Tot în același scop s-au efectuat și sondajele din 1979. Unul a vizat zona presupusă a fi fost ocupată de castru, iar celălalt clădirea termelor. Ele au fost urmate de cercetările la castru din anii 1980-1981. Prin intermediul lor s-a reușit secționarea elementelor sistemului defensiv pe laturile de sud și de est ale fortificației. A fost identificată, în interiorul castrului, și o construcție de piatră în 1986, clădirea termelor a fost afectată de săparea șanțului unei conducte magistrale de alimentare cu apă a orașului Câmpulung. El a tăiat colțul de nord-est al clădirii. Lucrările s-au desfășurat fără a fi fost efectuate săpături arheologice în prealabil.

Limitarea cercetărilor de la terme numai la cele două sondaje de verificare amintite a făcut ca datele legate de monument să se rezume doar la simpla sa menționare în literatura de specialitate. Reluarea săpăturilor la terme, în 2013, a adus pe lângă datele legate de planimetrie și elemente care permit o mai bună contextualizare a situației de la Voinești.

Săpăturile din anii 2013 și 2014 au fost concentrate în porțiunea de sud a clădirii și au dus la identificarea a două șiruri de încăperi, orientate relativ est-vest; unul, pe latura sudică, compus din două încăperi și al doilea, din trei.

În capătul vestic al șirului de pe latura sudică s-a cercetat o încăpere de mari dimensiuni (7,20 × 5,80m – la interior) și un bazin de apă caldă. În colțul de sud-vest al încăperii s-a conservat *in situ* un rest de podea. S-a putut astfel observa structura și grosimea ei. Situația arheologică ne-a permis să facem și unele aprecieri cu privire

la înălțimea pilelor care o susțineau. Structura podelei se compunea din două straturi: un pat de pietre cu bucăți de tegule și cărămizi legate între ele cu mortar peste care s-a așternut un strat de mortar amestecat cu cărămidă pisată mărunț (*opus signinum*). Întreaga structură avea o grosime de 35 cm. Un strat gros de 7 cm, având aceeași consistență cu a mortarului fin de pe podea, îmbrăca și pereții bazinului. El s-a conservat doar pe pereții de vest și de sud. Tot pe aceștia s-a păstrat și o margine din podeaua bazinului, lată de 10-25 cm. *Suspensura* era realizată dintr-un rând de cărămizi (cu dimensiuni de 0,60 × 0,60m × 0,08m) și un altul

de tegule, unele dintre acestea din urmă ștampilate cu abrevierea numelui trupelor, legiunea *XI Claudia pia fidelis* și cohorta *I Flavia Commagenorum sagittaria* (în număr de opt). Înălțimea pilelor care susțineau podeaua era de circa 0,90 m. Niciuna dintre pile nu s-a păstrat până la această cotă, ci doar una până la patru cărămizi. Șirurile de pile sunt dispuse la circa 0,30 m unul față de altul, iar dimensiunile cărămizilor care formează o pilă măsoară 0,28 × 0,28 × 0,07 m (*pedales*). Pilele erau așezate pe un strat de pietriș bine tasat. Pentru a susține greutatea podelei, din loc în loc a fost fixat câte un pilon. La bază, ei erau alcătuiți din patru cărămizi pătrate (*pedales*), iar în partea superioară se evazau. Pe latura sudică, la nivelul superior al podelei bazinului a apărut un canal de evacuare a apei. Scurgerea apei se făcea prin intermediul unei conducte de lut fixată în perete. La exterior, gura canalului era de formă pătrată (25 × 25 cm) și se vărsa într-un mic bazinet (1,00 × 0,70m).

La est de bazin, o cameră de mici dimensiuni (3,25 × 3,00 m, la interior) închide șirul de încăperi de pe latura sudică a clădirii termelor. Zidul ei estic și cel de sud par a fi fost demantelate. Podeaua din mortar apărută în interiorul încăperii acoperea și cele două ziduri. Apoi, colțul nord-estic al zidului care închide în partea est încăperea este tăiat de un canal amenajat din cărămizi și care pornește din camera alăturată de la nord de ea. De zidul sudic al micii încăperi se sprijină peretele unui cuptor (*fornax*) identificat pe latura estică a bazinului de apă caldă, din care am reușit să descoperim și gura de alimentare (*praefurnium*)

În capătul vestic al șirului de trei încăperi de la nord de bazinul de apă caldă a fost identificată o cameră cu hipocaust (6,20 × 5,60 m). Degajarea ei în porțiunea de sud a relevat structurile specifice

instalației de încălzire: rândurile de pile (așezate pe un strat de pietriș ferm și dispuse 0,30 m unul față de altul și la 0,10 m față de pereții camerei), fragmente de *tegulae mammatae*, cuie care serveau la prinderea lor pe pereți (crampoane). Pe latura sudică, în perete, au apărut două bolți realizate din cărămidă practicate în perete pentru a permite aerului cald să circule dintr-o cameră într-alta. Una dintre ele, cea dinspre vest, foarte bine conservată, avea o deschidere de 0,90 m, înălțimea de circa 1 m și lățimea pereților de 0,25 m. Pe latura nordică a încăperii a fost observată

ÎNCĂPEREA CU HIPOCAUST DE PE LATURA ESTICĂ

o intrare cu lățimea de 1,05 m.

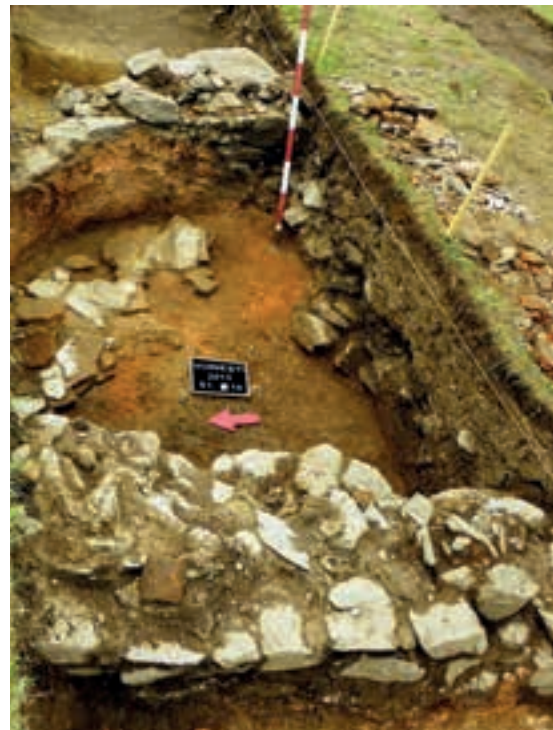
La est de camera cu hipocaust urmează o altă încăpere (7,90 × 5,60 m) cu pereții acoperiți cu un strat de tencuială de culoare albă. În interiorul ei a fost interceptat un strat consistent de arsură (cenușă, lemn ars). El este vizibil și în încăperea de la nord. Au fost relevate și părți din structura podelei, iar pe perețele nordic s-a observat decupajul unei intrări. La vest de aceasta, lipit de peretele nordic, pe interior, apare o structură tencuită realizată din cărămizi de dimensiunile celor folosite la pilele de hipocaust (posibil o banchetă). Tot din această

BAZIN CU APĂ CALDĂ - PE LATURA SUDICĂ

BAZIN CU APĂ CALDĂ - PE LATURA SUDICĂ, CANALUL DE EVACUARE

ÎNCĂPEREA ABSIDATĂ DE PE LATURA ESTICĂ

cameră, de pe latura ei sudică, pornește canalul realizat din cărămizi și care taie colțul zidului micii încăperi de la est de bazinul de apă caldă.

Șirul de încăperi se închide cu o absidă. Pe axul vest-est, la interior, ea măsoară 2,60 m. Pereții ei erau izolați cu un strat de tencuială de culoare albă, peste care s-a aplicat un strat *opus signinum*, ambele având o grosime de circa 7 cm. Stratul de tencuială s-a păstrat pe pereți până la înălțimea de 0,60-0,70 m. Podeaua camerei este constituită astfel: pe stratul din fragmente mici de *tegulae*, legate cu *opus signinum*, s-au aplicat cărămizi (subțiri), care apoi au fost făcute cu tencuială de culoare albă.

În colțul nord-vestic al clădirii termelor, săpăturile (în stadiu incipient) au relevat existența unui alt bazin cu apă caldă. Aici au apărut pile, parte din podea păstrată pe loc, resturi de conducte de lut. Din această zonă par a proveni și două conducte de plumb (ambele cu diametrul de 6cm, unul cu lungimea de 54cm și celălalt de 56cm) găsite mai de mult de către profesorul de istorie Marin Bădescu de la școala din Voinești și astăzi dispărute. Pe latura estică a clădirii termelor, la nord de absidă și la est de încăperea cu pereții tencuiți în alb, în 2016, a fost identificată o a doua încăperea cu hipocaust. Ea a fost distrusă parțial de șanțul conductei magistrale de apă săpate în 1986. Materialele din care au fost realizate pilele (lespezi

BAZIN CU APĂ CALDĂ

de piatră, țigle și cărămizi, de proastă calitate), precum și faptul că zidul care închide camera în partea de nord este adosat, arată că încăperea a fost adăugată ulterior la clădirea termelor.

Reluarea cercetărilor la termele romane militare de la Voinești ne-a confirmat faptul că acestea funcționează în vremea lui Traian (tipul de stampilă LEG XI CPF al legiunii *XI Claudia pia fidelis* este folosit numai în această perioadă, înainte de începutul funcționării atelierelor din castrul de la Durostorum, la începutul domniei lui Hadrian). De asemenea, aplicarea ștampilelor celor două unități, legiunea *XI Claudia pia fidelis* și cohorta *I Flavia Commagenorum*, pe una dintre tegulele descoperite în cursul cercetărilor arheologice redeschide discuția asupra modului în care detașamente din aceste două unități au putut conlucra pentru construirea unor obiective de tipul celui de la Voinești în zona Munteniei până la începutul domniei lui Hadrian. Pe lângă aceste informații extreme de importante din punct de vedere istoric, cercetările au scos la iveală un monument foarte bine păstrat, amplasat în directă apropiere a DN 73 (Pitești-Brașov), care după dezvelirea integrală ar putea să fie restaurat și integrat circuitului muzeal și turistic. ●

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA

FRAGMENT DIN ȘTAMPILA LEG XI CPF A LEGIUNII XI CLAUDIA